सोभरिः काण्वः। मरुतः । प्रगाथः (विषमा ककुप् समा सतोबृहती), १४ सतोविराट्

आ गन्ता मा रिषण्यत प्रस्थावानो माप स्थाता समन्यवः।

स्थिरा चिन्नमयिष्णवः॥ ८.०२०.०१

प्रस्थावानः- हे प्रस्थातारः। समन्यवः- समननाः। आ गन्त- आगच्छत। मा। रिषण्यत- हिंस्त। मा। अप स्थात- अपगच्छत। स्थिरा- दृढानि। चित्- अपि। नमयिष्णवः- नमयथ ॥१॥

वीळुपविभिर्मरुत ऋभुक्षण आ रुद्रासः सुदीतिभिः।

इषा नो अद्या गता पुरुस्पृहो यज्ञमा सोभरीयवः॥ ८.०२०.०२

सोभरीयवः- शोभनभरणशीलं कामयमानाः। पुरुस्पृहः- बहुभिः स्पृहणीयाः। मरुतः- हे प्राणविशेषा वाता वा। ऋभुक्षणः- उरुभासमानाः। रुद्रासः- रुद्रजाः। सुदीतिभिः- शोभनदानैः। इषा- सदेषणया। वीळुपविभिः- दृढपवियुक्तरथैः। अद्य- इदानीम्। आ गत- आगच्छत ॥२॥

विद्मा हि रुद्रियाणां शुष्ममुग्रं मरुतां शिमीवताम्। विष्णोरेषस्य मीळ्हुषाम्॥ ८.०२०.०३

विष्णोः- व्याप्तस्य। एषस्य- काम्यस्य। रुद्रियाणाम्- रुद्रजानाम्। शिमीवताम्- कर्मवताम्। मीळ्हुषाम्- वर्षकाणाम्। मरुताम्। उग्रम्- उद्गूर्णम्। शुष्मम्- बलम्। विद्म- जानीमः। हि- खलु ॥३॥

वि द्वीपानि पापतन्तिष्ठदुच्छुनोभे युजन्त रोदसी।

प्र धन्वान्यैरत शुभ्रखादयो यदेजथ स्वभानवः॥ ८.०२०.०४

द्वीपानि। वि- विशेषेण। पापतन्- पतन्ति। तिष्ठत्- स्थावरम्। दुच्छुना- दुःखेन भवति। उभे रोदसी- द्यावापृथिव्यौ। युजन्त- कम्पनेन युक्ते भवतः। यत्- यदा। स्वभानवः- स्वप्रकाशाः सन्तः। एजथ- कम्पन्ते। तदा। शुभ्रखादयः- शुक्लायुधाः। धन्वानि- उदकानि। प्र ऐरत- प्रेरयन्ति ॥४॥

Dr. Ranganji

अच्युता चिद्वो अज्मन्ना नानदति पर्वतासो वनस्पतिः। भूमिर्यामेषु रेजते॥ ८.०२०.०५

वः- युष्माकम्। अज्मन्- गमने। अच्युता- दृढाः। पर्वतासः- गिरयो मेघा वा। नानदति- शब्दं कुर्वन्ति। यामेषु- भवतां गमनेषु। भूमिः- पृथिवी। रेजते- कम्पते ॥५॥

अमाय वो मरुतो यातवे द्यौर्जिहीत उत्तरा बृहत्।

यत्रा नरो देदिशते तनूष्वा त्वक्षांसि बाह्वोजसः॥ ८.०२०.०६

यत्र। नरः- नेतारः। बह्वोजसः- प्रभूतबला मरुतः। त्वक्षांसि- तनूकृतानि तीक्ष्णीकृतान्यायुधानि। तनूषु- विस्तृतासु मेघस्थास्वप्सु। आ देदिशते- मेघभेदनायादिशन्ति। तत्र। मरुतः। वः- युष्माकम्। अमाय- बलाय। यातवे- यातुम्। द्यौः। बृहत्- महदन्तरिक्षं विसृज्य। उत्तरा- उद्गततराणि। जिहीते- गच्छति ॥६॥

स्वधामनु श्रियं नरो महि त्वेषा अमवन्तो वृषप्सवः। वहन्ते अह्रुतप्सवः॥ ८.०२०.०७

स्वधाम्- स्वधारणाम्। अनु- अनुसृत्य। नरः- नेतारः। त्वेषाः- दीप्तिमन्तः। अमवन्तः- बलवन्तः। वृषप्सवः- वर्षकरूपाः। अह्रुतप्सवः- अकुटिलरूपाः। महि- महतीम्। श्रियम्। वहन्ते- प्रापयन्ति ॥७॥

गोभिर्वाणो अज्यते सोभरीणां रथे कोशे हिरण्यये।

गोबन्धवः सुजातास इषे भुजे महान्तो नः स्परसे नु॥ ८.०२०.०८

हिरण्यये- सुवर्णे। कोशे। रथे। सोभरीणाम्। वाणः- वीणा। गोभिः- शब्दैः। अज्यते- व्यज्यते। गोबन्धवः- तदीयाः। सुजातासः- सुष्ठूत्पन्नाः। महान्तः- महात्मानः। नः- अस्माकम्। स्परसे- प्रीणनाय। इषे- सदेषणायै। भुजे- भोगाय। नु- क्षिप्रम्। भवन्तु ॥८॥

प्रति वो वृषदञ्जयो वृष्णे शर्धाय मारुताय भरध्वम्। हव्या वृषप्रयाव्णे॥ ८.०२०.०९

Dr Rangani

वृषदञ्जयः- वर्षकेन सोमेन सिञ्चन्तः। वः- यूयम्। वृषप्रयाव्णे- वर्षकसोमशरणाय। वृष्णे- वर्षकाय। मारुताय शर्धाय- मरुद्गणाय। हव्या- हव्यानि। भरध्वम्- सम्पादयत ॥९॥

वृषणश्वेन मरुतो वृषप्सुना रथेन वृषनाभिना।
आ श्येनासो न पक्षिणो वृथा नरो हव्या नो वीतये गत॥ ८.०२०.१०

वृषणश्वेन- वर्षकाश्वेन। मरुतः। वृषप्सुना- वर्षकरूपेण। वृषनाभिना- वर्षकमध्यभागेन। रथेन। नरः- नेतारः। श्येनासो न पक्षिणः- द्विजा इव। वृथा- अनायासेन। वीतये- भक्षणाय। नः- अस्माकम्। हव्या- हव्यानि। आ गत- आगच्छत ॥१०॥

समानमञ्जेषां वि भ्राजन्ते रुक्मासो अधि बाहुषु। दविद्युतत्यृष्टयः॥ ८.०२०.११

बाहुषु- भुजेषु। अधि। एषाम्- एतेषाम्। समानम्। अञ्जि- आभरणम्। वि- विशेषेण। भ्राजन्ते- प्रकाशन्ते। ऋष्टयः- आयुधानि। दविद्युतत्- द्योतन्ते ॥११॥

त उग्रासो वृषण उग्रबाहवो नकिष्टनूषु येतिरे।
स्थिरा धन्वान्यायुधा रथेषु वोऽनीकेष्वधि श्रियः॥ ८.०२०.१२

ते- अमी। उग्रासः- उद्गूर्णाः। वृषणः- वर्षकाः। उग्रबाहवः- बलयुक्तभुजाः। नकिः- न केपि। तनूषु- भवतां देहेषु। येतिरे- बाधितुं यतन्ते। धन्वानि- धनूंषि। आयुधा- आयुधानि। रथेषु। वः- युष्माकम्। स्थिरा- दृढानि। अनीकेषु- सेनासु। अधि। श्रियः युष्माकं भवन्ति ॥१२॥

येषामर्णो न सप्रथो नाम त्वेषं शश्वतामेकमिद्भुजे। वयो न पित्र्यं सहः॥ ८.०२०.१३

येषाम्। अर्णः- समुद्रः। न- इव। सप्रथः- पृथु। त्वेषम्- दीप्तम्। शश्वताम्- बहूनाम्। भुजे- भोगाय। वयः- अन्नम्। न- इव। एकम्। पित्र्यम्- पैतृकं रुद्रजम्। सहः- बलम् ॥१३॥

तान्वन्दस्व मरुतस्ताँ उप स्तुहि तेषां हि धुनीनाम्।
अराणां न चरमस्तदेषां दाना मह्ना तदेषाम्॥ ८.०२०.१४

Dr. Rangani

तेषाम्। अराणाम्- आर्याणाम्। धुनीनाम्- कम्पकानां मरुताम्। चरमः- शेषभूतः सन्। न- सम्प्रति। तान्। मरुतान्- वातान् प्राणविशेषान्। वन्दस्व- नमस्कुरु। उप स्तुहि। एषाम्। दाना- दानानि। मह्ना- महत्त्वयुक्तानि ॥१४॥

सुभगः स व ऊतिष्वास पूर्वासु मरुतो व्युष्टिषु। यो वो नूनमुतासति॥ ८.०२०.१५

यः। नूनम्- अवश्यम्। असति- युष्माकं भवति। सः। पूर्वासु- प्राचीनासु। व्युष्टिषु- उषःसु। वः- युष्माकम्। ऊतिषु- रक्षासु। सुभगः- सौभाग्यवान्। आस- भवति ॥१५॥

यस्य वा यूयं प्रति वाजिनो नर आ हव्या वीतये गथ।
अभि ष द्युम्नैरुत वाजसातिभिः सुम्ना वो धूतयो नशत्॥ ८.०२०.१६

यूयम्। वाजिनः- सद्गतिमन्तः। नरः- नेतारः। यस्य। हव्या- हव्यानाम्। वीतये- भक्षणाय। आ गथ- आगच्छथ। सः। द्युम्नैः- दीप्तिभिः। वाजसातिभिः- बललाभैः। वः- युष्माकम्। सुम्ना- सुखानि। धूतयः- कम्पयन्तः। अभि नशत्- व्याप्नुवन्ति ॥१६॥

यथा रुद्रस्य सूनवो दिवो वशन्त्यसुरस्य वेधसः। युवानस्तथेदसत्॥ ८.०२०.१७

यथा। युवानः- तरुणाः। असुरस्य रुद्रस्य सूनवः- रुद्रजाः। वेधसः- मेधाविनः। दिवः- स्वर्गात्। वशन्ति- अस्मान् कामयन्ते। तथा। इत् - एव। असत्- अस्माकं स्तोत्रं भवतु ॥१७॥

ये चार्हन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीळ्हुषश्चरन्ति ये।
अतश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृध्वम्॥ ८.०२०.१८

ये। सुदानवः- शोभनदातारः। मरुतः। अर्हन्ति- पूजयन्ति। स्मत्- प्रशस्तम्। ये। मीळ्हुषः- सेक्तॄन्। चरन्ति- परिचरन्ति। तान्। नः- अस्मान्। अतः। वस्यसा- सम्पद्दानकामेन। हृदा- हृदयेन। युवानः- तरुणाः। आ ववृध्वम्- वरणं कुरुत ॥१८॥

यून ऊ षु नविष्ठया वृष्णः पावकाँ अभि सोभरे गिरा। गाय गा इव चर्कृषत्॥ ८.०२०.१९

Dr. Ranganji

चर्कृषत्- कृषन् कृषीवलः। गा इव। यूनः- तरुणान्। वृष्णः- सेक्तॄन्। पावकान्- शोधकान्। सोभरे। नविष्ठया- अतिशयेनाभिनवया। गिरा- वाचा। सु- सुष्ठु। गाय- कीर्तय ॥१९॥

साहा ये सन्ति मुष्टिहेव हव्यो विश्वासु पृत्सु होतृषु।

वृष्णश्चन्द्रान्न सुश्रवस्तमान्गिरा वन्दस्व मरुतो अह॥ ८.०२०.२०

विश्वासु- सर्वेषु। पृत्सु- युद्धेषु। होतृषु- साहाय्यायाह्वानशीलेषु। ये। मुष्टिहेव- मुष्ट्या बाधक इव। साहाः- अभिभवितारः। सन्ति- भवन्ति। तान्। वृष्णः- वर्षकान्। चन्द्रान्- आह्लादकरान्। सुश्रवस्तमान्- अतिशयेन श्रुतिमतः। मरुतः। अह- एव। गिरा- वाचा। वन्दस्व- स्तुहि ॥२०॥

गावश्चिद्धा समन्यवः सजात्येन मरुतः सबन्धवः। रिहते ककुभो मिथः॥ ८.०२०.२१

समन्यवः- समननाः। सजात्येन सबन्धवः। मरुतः। गावश्चित्- गाव इव। ककुभः- दिशः। मिथः- परस्परम्। रिहते- लिहन्ति ॥२१॥

मर्तश्चिद्वो नृतवो रुक्मवक्षस उप भ्रातृत्वमायति।

अधि नो गात मरुतः सदा हि व आपित्वमस्ति निध्रुवि॥ ८.०२०.२२

मर्तः- मर्त्यः। चित्- अपि। नृतवः- हे नर्तनशीलाः। रुक्मवक्षसः- हिरण्यवक्षसः। युष्माकम्। भ्रातृत्वम्- सोदरत्त्वम्। उप आयति- प्राप्नोति। मरुतः। नः- अस्मदर्थम्। अधि गात- अधिब्रूत। सदा- सततम्। हि- खलु। वः- युष्माकम्। आपित्वम्- बान्धव्यम्। निध्रुवि- नितरां धारयितव्ये ध्याने। अस्ति- भवति ॥२२॥

मरुतो मारुतस्य न आ भेषजस्य वहता सुदानवः। यूयं सखायः सप्तयः॥ ८.०२०.२३

मरुतः- हे वाताः प्राणविशेषाः। सुदानवः- शोभनदानाः। नः- अस्मभ्यम्। भेषजस्य मारुतस्य- मरुत्सम्बन्धिभैषज्यम्। आ वहत- प्रापयत। यूयम्। सप्तयः- भवतामेव प्रणालीभूताः प्राणाश्वाः। सखायः- सुहृदः ॥२३॥

याभिः सिन्धुमवथ याभिस्तूर्वथ याभिर्दशस्यथा क्रिविम्।

Dr. Rangaji

मयो नो भूतोतिभिर्मयोभुवः शिवाभिरसचद्विषः॥ ८.०२०.२४

मयोभुवः- हे आनन्दकराः। असचद्विषः- शत्रुरहिताः। शिवाभिः- मङ्गळाभिः। याभिः। सिन्धुम्- अपः। अवथ- ररक्षिथ। याभिः। तूर्वथ- वृत्राणि हिंस्थ। याभिः। क्रिविम्- कूपम्। दशस्यथ- अयच्छथ। ताभिः। ऊतिभिः- रक्षाभिः। मयः- सुखस्य भावयितारः। भूत- भवत ॥२४॥

यत्सिन्धौ यदसिक्न्यां यत्समुद्रेषु मरुतः सुबर्हिषः। यत्पर्वतेषु भेषजम्॥ ८.०२०.२५

सुबर्हिषः- शोभनयज्ञाः। मरुतः- प्राणविशेषाः। युष्माकं भेषजम्। नदीपर्वतादिष्वनुभवेमेत्याधिभौतिके। आध्यात्मिके तु। सिन्धौ- स्यन्दनशीलायाम्। असिक्न्याम्- असितायां शुभ्रायां नद्यां मूलशक्तिधारायाम्। समुद्रेषु- चित्तार्णवेषु। पर्वतेषु- स्थैर्यप्रतीकगिरिषु तदनुभवेम ॥२५॥

विश्वं पश्यन्तो बिभृथा तनूष्वा तेना नो अधि वोचत।
क्षमा रपो मरुत आतुरस्य न इष्कर्ता विह्रुतं पुनः॥ ८.०२०.२६

विश्वम्- सर्वं भेषजम्। पश्यन्तः- जानन्तः। तनूषु- देहेषु। बिभृथ- धारयथ। तेन। नः- अस्मान्। अधि वोचत- उपदिशत। हे मरुतः। आतुरस्य- रुग्णस्य। रपः- दुःखस्य। क्षमा- क्षान्तिर्यथा भवति तथा। नः- अस्माकम्। विह्रुतम्- विबाधितमङ्गम्। पुनः। इष्कर्त- संस्कुरुत। पूर्णं कुरुत ॥२६॥

Dr. Rangaji